

УДК 336:657

Дяк О.В.,

аспірант ф-ту ОПМ, спец. 071 «Облік і оподаткування»,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
Науковий керівник – Петрик О.А. – д. е. н.,
завідувач кафедри аудиту

АУДИТОРСЬКА ОЦІНКА ВІДПОВІДНОСТІ КРИПТОВАЛЮТНИХ БІРЖ ВИМОГАМ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

За останнє десятиліття криптовалютні біржі перетворилися на ключові інституції у світовій цифровій економіці. Ці платформи сприяють купівлі, продажу та зберіганню цифрових валют. Зі стрімким зростанням кількості користувачів та обсягів транзакцій посилилися побоювання щодо використання цих платформ для незаконних фінансових потоків. Фінансові регулятори в різних юрисдикціях запровадили різний рівень нагляду, щоб забезпечити дотримання біржами вимог законодавства у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (ПБК/ФТ). Однак послідовність правозастосування залишається недосяжною, а механізми аудиту не є однаково впровадженими або стандартизованими в різних регіонах [1]. Аудит комплаєнсу в цій сфері є складним через децентралізовану та псевдонімичну природу криптовалют.

Дотримання регуляторних вимог для криптовалютних бірж в основному залежить від трьох стовпів: AML (Боротьба з відмиванням грошей), KYC (Клієнтська ідентифікація) та CFT (Боротьба з фінансуванням тероризму). У багатьох юрисдикціях ці зобов'язання впливають з рекомендацій, виданих Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), зокрема з Правила про перекази, яке зобов'язує біржі обмінюватися даними про бенефіціарів і відправників під час транзакцій, що перевищують певні порогові значення [2].

Регламент Європейського Союзу про ринки криптоактивів (MiCA) та П'ята директива по боротьбі з відмиванням грошей (5AMLD) вимагають від бірж реєструватися в органах фінансового нагляду та впроваджувати механізми KYC [3]. Аналогічно, у США біржі криптовалют вважаються підприємствами з надання грошових послуг (MSB) згідно з FinCEN, що робить їх об'єктом дії положень Закону про банківську таємницю (BSA) [4].

Незважаючи на такі рамки, процедури аудиту залишаються переважно внутрішніми або передаються на аутсорсинг приватним фірмам без централізованих стандартів, що обмежує порівнянність і прозорість висновків у міжнародному масштабі. Така розбіжність часто призводить до комплаєнс-арбітражу, що дозволяє біржам працювати в менш регульованих юрисдикціях, обслуговуючи при цьому клієнтів по всьому світу.

Аудит механізмів комплаєнсу криптовалютної біржі, як правило, включає наступні компоненти:

— Документальний аудит: Перевірка внутрішніх політик AML/KYC, процедур реєстрації користувачів та оцінки ризиків.

— Аудит моніторингу транзакцій: Перевірка автоматизованих систем, які відмічають підозрілі транзакції, включаючи використання інструментів аналітики блокчейну, таких як Chainalysis або Elliptic [5].

— Тестування на проникнення і перевірка ідентичності: Оцінка того, як біржі здійснюють перевірку особистих даних, включаючи перевірку реальності, сканування документів і геолокацію IP-адреси.

— Перевірка регуляторної звітності: Перевірка частоти та повноти звітів про підозрілу діяльність (SAR), що подаються до органів влади.

Аудиторські фірми все частіше застосовують криміналістичний аналіз блокчейну для відстеження потоків транзакцій і оцінки того, чи ефективно біржі впроваджують протоколи моніторингу. Однак залишаються проблеми із забезпеченням нагляду в режимі реального часу.

Нещодавні розслідування щодо бірж виявили широкомасштабні порушення. Звіт CipherTrace за 2023 рік показав, що понад 56% бірж мали слабкі або недостатні процедури KYC [6]. Багато платформ не проводили повноцінну перевірку особи, доки не було подолано високі пороги виведення коштів, що створювало простір для зловживань.

Порівняльний аудит бірж в Азії та Європі показав, що суворість регулювання прямо корелює зі зрілістю комплаєнсу. Європейські біржі, перевірені в рамках MiCA, продемонстрували більш досконалий контроль у сфері протидії відмиванню коштів та детальну перевірку клієнтів. На противагу цьому, багато офшорних бірж продемонстрували мінімальні процеси KYC, а деякі з них заплутували сліди транзакцій [7].

Крім того, вирішальну роль відіграє правозастосовча спроможність регуляторів. Міністерство юстиції США (DOJ) та Мережа боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN) покарали кілька бірж, включаючи Binance та BitMEX, багатомільйонними штрафами за недотримання BSA [8]. Такі дії є важливими стримуючими факторами, але вони носять реактивний характер і залежать від проведення ресурсоємних розслідувань.

Незважаючи на значні покращення, деякі недоліки підривають ефективність поточної практики аудиту:

1. Відсутність міжнародної стандартизації: За відсутності єдиної глобальної системи аудиту валютних операцій інтерпретації дотримання вимог суттєво різняться.

2. Непрозора звітність: Багато результатів аудиту не оприлюднюються або подаються у вигляді нечітких запевнень у дотриманні вимог.

3. Технологічні обмеження: Деяким аудиторам бракує технічних інструментів для незалежної перевірки даних в мережі, і вони покладаються на журнали, надані біржами.

4. Ризик самоатестації: внутрішній аудит без перевірки третьою стороною може призвести до конфлікту інтересів і викривлення даних.

5. Недостатній нагляд у режимі реального часу: Більшість аудитів є періодичними і не відображають динамічних загроз або змін у поведінці користувачів.

Для вирішення виявлених проблем слід розглянути кілька стратегій:

Стандартизація протоколів аудиту: FATF або Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO) повинні узгодити глобальні рекомендації аудиту для криптовалютних бірж.

Публічне розкриття аудиторських звітів: Біржі повинні бути зобов'язані публікувати зведені результати аудиту на кшталт фінансової звітності, що підвищить довіру інвесторів.

Системи моніторингу в режимі реального часу: Інтеграція з інструментами оцінки ризиків у режимі реального часу та аналітичними платформами блокчейну може покращити нагляд.

Регуляторні пісочниці: Надання біржам можливості тестувати рішення для забезпечення відповідності під наглядом може допомогти вдосконалити ефективні стратегії аудиту, не стримуючи інновації.

Міжюрисдикційна співпраця: Регуляторні органи повинні обмінюватися даними та узгоджувати свої вимоги до аудиту, щоб запобігти виникненню лазівок для юрисдикційного арбітражу.

Аудит дотримання криптовалютними біржами зобов'язань з фінансового моніторингу залишається новою, але дуже важливою дисципліною. У міру того, як індустрія розвивається, повинні вдосконалюватися і механізми, що гарантують, що цифрові фінансові посередники не стануть каналами для незаконної діяльності. Удосконалення системи аудиту, більша прозорість і надійне правозастосування стануть ключовими факторами у приведенні цього інноваційного сектору у відповідність з очікуваннями щодо глобальної фінансової доброчесності. Багатостороння координація, технологічне вдосконалення та публічна підзвітність мають важливе значення для зміцнення довіри до децентралізованого фінансового майбутнього.

Список використаних джерел

1. Zohar, A. (2015). *Bitcoin: under the hood*. *Communications of the ACM*, 58(9), 104–113. <https://dl.acm.org/doi/10.1145/2701411>
2. Financial Action Task Force (FATF). *Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers*. 2021. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-rba-virtual-assets-2021.html>
3. European Commission. *Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA)*. 2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu>
4. FinCEN. *Application of FinCEN's Regulations to Certain Business Models Involving Convertible Virtual Currencies*. 2020. URL: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/2019-05/FinCEN%20Guidance%20CVC%20FINAL%20508.pdf>
5. Chainalysis. *Crypto Crime Report*. 2024. URL: <https://go.chainalysis.com/crypto-crime-2024.html>
6. CipherTrace. *Global Cryptocurrency Anti-Money Laundering Report*. 2023. URL: https://ciphertrace.com/wp-content/uploads/2023/03/Ciphertrace-CAML-Report-Q3_FINAL.pdf
7. Basel Institute on Governance. *Cryptocurrencies in Asia and beyond: law, regulation and enforcement*. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/367706742_Working_Paper_38_Cryptocurrencies_in_Asia_and_beyond_law_regulation_and_enforcement
8. U.S. Department of Justice. *Global Cryptocurrency Exchange BitMEX Fined \$100 Million For Violating Bank Secrecy Act*. 2025. URL: <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/global-cryptocurrency-exchange-bitmex-fined-100-million-violating-bank-secrecy-act>